

Socialutskottets betänkande 2023/24:SoU7

Riksrevisionens rapport om det nationella smittskyddet

Sammanfattning

Utskottet anser att riksdagen bör lägga skrivelsen till handlingarna.

I skrivelsen redogör regeringen för sina bedömningar och åtgärder med anledning av Riksrevisionens rapport om det nationella smittskyddet. Riksrevisionen har i rapporten granskat om regeringens styrning samt Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens insatser inom det nationella smittskyddet har varit effektiva.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena med hänvisning till pågående arbete.

I betänkandet finns en reservation (V).

Behandlade förslag

Skrivelse 2023/24:39 Riksrevisionens rapport om det nationella smittskyddet.

Två yrkanden i en följd motion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Riksrevisionens rapport om det nationella smittskyddet	5
Reservation	11
Smittskyddsfrågor, punkt 1 (V)	11
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	12
Skrivelsen	12
Följdmotionen	12

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Smittskyddsfrågor

Riksdagen avslår motion

2023/24:2784 av Karin Rågsjö m.fl. (V) yrkandena 1 och 2.

Reservation (V)

2. Regeringens skrivelse

Riksdagen lägger skrivelse 2023/24:39 till handlingarna.

Stockholm den 25 april 2024

På socialutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Johan Hultberg (M), Yasmine Bladelius (S), Carita Boulwén (SD), Mikael Dahlgvist (S), Jesper Skalberg Karlsson (M), Anna Vikström (S), Malin Höglund (M), Karin Rågsjö (V), Christofer Bergenblock (C), Mona Olin (SD), Ulrika Westerlund (MP), Leonid Yurkovskiy (SD), Dzenan Cisića (S), Dan Hovskär (KD) och Gulan Avci (L).

Redogörelse för ärendet

I maj 2023 överlämnade riksdagen Riksrevisionens rapport Det nationella smittskyddet – inte anpassat för en storskalig smittspridning (RiR 2023:9) till regeringen. Den 21 november 2023 återkom regeringen till riksdagen med skrivelse 2023/24:39 Riksrevisionens rapport om det nationella smittskyddet.

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse och två yrkanden i en följdmotion. Förslagen i motionen finns i bilagan.

Den 1 juni 2023 informerade företrädare för Riksrevisionen utskottet om Riksrevisionens rapport.

Utskottets överväganden

Riksrevisionens rapport om det nationella smittskyddet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om smittskyddsfrågor. Riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Jämför reservationen (V).

Skrivelsen

Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer

Riksrevisionen har granskat om regeringens styrning samt Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens insatser inom det nationella smittskyddet har varit effektiva. Riksrevisionens övergripande slutsats är att det nationella smittskyddet bidrar till ett effektivt smittskydd men att det behöver stärkas på flera plan för att öka förmågan att hantera framtida utbrott av smitta och smittspridning som kan få allvarliga konsekvenser för samhället. I sin rapport uttalar Riksrevisionen sammanfattningsvis att granskningen visar att smittskydd är ett komplext område och att vid sidan av Riksrevisionens rekommendationer är samverkan och ett väl fungerande samarbete mellan berörda parter på nationell, regional och lokal nivå helt avgörande för att åstadkomma ett effektivt smittskydd.

Riksrevisionen lämnar följande rekommendationer till regeringen:

- Ge en lämplig myndighet samlat ansvar för vårdhygienfrågor. Vårdhygien är en viktig del i det förebyggande smittskyddsarbetet och det bör återspeglas i den statliga styrningen.
- Förtydliga regleringen av tillsynen över smittskyddet när det gäller de regionala smittskydden. Förslag på en tydligare reglering av tillsynen kan lämnas inom ramen för Författningsberedskapsutredningens översyn av smittskyddslagen.
- Utred Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens rättsliga förutsättningar för insamling och hantering av vårddata för att åstadkomma ett mer effektivt smittskydd.

Riksrevisionen lämnar även rekommendationer till Folkhälsomyndigheten.

Regeringens bedömningar med anledning av Riksrevisionens iakttagelser

Regeringen välkomnar Riksrevisionens granskning och anser att rapporten utgör ett viktigt bidrag i det fortlöpande arbete som regeringen bedriver i syfte att utveckla och förbättra det nationella smittskyddet. Regeringen instämmer i Riksrevisionens iakttagelser och gör i huvudsak samma bedömningar som revisionen i fråga om vilka åtgärder som bör vidtas.

Det delade ansvaret för vårdhygienfrågor

Regeringen instämmer i Riksrevisionens iakttagelse att vårdhygien är en grundläggande del i det förebyggande arbetet för att motverka smitta. Regeringen delar även Riksrevisionens bedömning att ansvaret för vårdhygienfrågor behöver tydliggöras. Även Socialstyrelsen har gjort en liknande bedömning i sin rapport Smittskyddsensheternas och smittskyddsläkarnas förutsättningar och kapacitet – Översyn och förslag till utveckling (S2021/06173). Av rapporten framgår att det finns behov av ökad samordning för att det vårdhygieniska området ska utvecklas och bli mer likvärdigt över hela landet. Socialstyrelsen föreslår även i rapporten att arbetet med vårdhygien samordnas på nationell nivå av en statlig myndighet. Regeringen bedömer att det är viktigt att ansvaret för vårdhygien tydliggörs för att stärka det svenska smittskyddsarbetet. Utredningen om stärkt framtida smittskydd (S2023:08) har i uppdrag att bl.a. se över vårdhygienfrågor (dir. 2023:106).

Tillgången till vårddata

Regeringen konstaterar, i likhet med Riksrevisionen, att covid-19-pandemin blottade flera svagheter i de existerande systemen och tillgången till uppdaterade data för nationell uppföljning och övervakning. Regeringen menar att en del i att säkerställa en effektiv beredskap och ett effektivt smittskydd är att utveckla och förbättra tillgången till vårddata. Regeringen konstaterar att det redan har tagits flera initiativ på området i syfte att se över och förbättra bl.a. regelverk för hälsodataregister och att se över möjligheten att samla in data från primärvården.

Regeringens åtgärder med anledning av Riksrevisionens iakttagelser

Regeringen anför att arbetet inom det nationella smittskyddet har utvecklats och att regeringen har vidtagit flera åtgärder inom området.

När det gäller rekommendationen att ge en lämplig myndighet ett samlat ansvar för vårdhygienfrågor anför regeringen att det ingår i Utredningen om stärkt framtida smittskydds uppdrag att bl.a. analysera och föreslå hur ett nationellt samordningsansvar för vårdhygienfrågor bör utformas (dir. 2023:106). Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2025.

Regeringen anser att smittskyddsläkarnas placering i regionen bör ses över, eftersom det kan påverka förutsättningarna för ett enhetligt smittskyddsarbete. I skrivelsen anges att Utredningen om stärkt framtida smittskydd därför har fått i uppdrag att analysera även denna fråga.

När det sedan gäller rekommendationen att utreda Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens rättsliga förutsättningar för att samla in och hantera värddata anförs att Utredningen om hälsodataregister (S 2023:02) har fått i uppdrag att bl.a. se över regelverket för hälsodataregister och möjligheten att samla in data från primärvården (dir. 2023:48). Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2024. I skrivelsen anges att Utredningen om sekundäranvändning av hälsodata (S 2022:04) bl.a. ska se över möjligheterna att använda hälsodata för t.ex. forskning, innovation och uppföljning samt föreslå utökade sådana möjligheter (dir. 2022:41). Vidare framgår att Utredningen om infrastruktur för hälsodata som nationellt intresse (S 2022:10) bl.a. ska analysera och föreslå ändamålsenliga och samhällsekonomiskt effektiva åtgärder som bedöms vara motiverade för att åstadkomma en bättre och säkrare informationsförsörjning av hälsodata mellan system och aktörer (dir. 2022:98). Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 april 2024. Det anförs även att regeringen har gett E-hälsomyndigheten i uppdrag att ta fram en färdplan för genomförandet av en nationell digital infrastruktur för hälso- och sjukvården (S2023/02108). Av förslaget till färdplan ska det framgå vilka förmågor staten behöver etablera för att bygga upp en väl fungerande nationell digital infrastruktur för hälso- och sjukvården. Uppdraget skulle redovisas i mars 2024.

Regeringen anser att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad i och med skrivelsen.

Motionen

I kommittémotion 2023/24:2784 av Karin Rågsjö m.fl. (V) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ge en lämplig myndighet ett samlat ansvar för vårdhygienfrågor. I yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att ta fram förslag på Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens rättsliga förutsättningar för att samla in och hantera värddata för att åstadkomma ett mer effektivt smittskydd.

Pågående arbete

Utredningen om hälsodataregister

I mars 2023 beslutade regeringen mot bakgrund av Tidöavtalet att ge en särskild utredare i uppdrag att se över bl.a. regelverket för hälsodataregister i syfte att skapa ändamålsenliga regler som ökar förutsättningarna för att förbättra hälso- och sjukvården samt folkhälsan och säkerställer att regelverket är utformat på ett sådant sätt att det skyddar den personliga integriteten (dir. 2023:48). Utredaren ska bl.a. analysera regelverket för hälsodataregister och föreslå regler för behandling av personuppgifter från primärvården när det gäller uppgifter om väntetider, vårdköer och uppgifter om samtliga patienter som behandlas inom den specialiserade öppenvården.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2024.

Utredningen om stärkt framtida smittskydd

I juni 2023 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. göra en översyn av regleringen av smittskydd för att bättre anpassa den till situationer med omfattande smittspridning (dir. 2023:106). Enligt uppdraget ska utredaren bl.a. lämna förslag till utformning av ett nationellt samordningsansvar för vårdhygienfrågor.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2025.

Utredningen om infrastruktur för hälsodata som nationellt intresse

I november 2023 lämnade Utredningen om infrastruktur för hälsodata som nationellt intresse sitt delbetänkande Samordnat juridiskt stöd och vägledning för hälso- och sjukvårdens digitalisering (SOU 2023:83). Genom betänkandet delredovisar utredningen sitt uppdrag (dir. 2022:98) att lämna förslag för en mer enhetlig tolkning av juridiken för hälsodata bland aktörerna inom hälso- och sjukvårdens område. Utredningen anser att hälso- och sjukvårdens aktörer behöver ges stöd för rättstillämpningen av hela det regelverk som reglerar vårdens informationshantering och föreslår att E-hälsomyndigheten ska få i uppgift att samordna de statliga myndigheternas stöd och vägledning i juridiska frågor om hanteringen av information för hälso- och sjukvårdens digitalisering. I sammanhanget föreslår utredningen en ändring i myndighetens instruktion. Förslaget bereds i Regeringskansliet.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 april 2024.

Utredningen om sekundäranvändning av hälsodata

I november 2023 lämnade Utredningen om sekundäranvändning av hälsodata sitt betänkande Vidareanvändning av hälsodata för vård och klinisk forskning (SOU 2023:76). I betänkandet redovisar utredningen sitt arbete med anledning av uppdraget (dir. 2022:41) att bl.a. analysera möjligheterna till sekundäranvändning av hälsodata från hälso- och sjukvården för vissa andra närliggande ändamål, inklusive forskning, utveckling och innovation.

Genom betänkandet lämnar utredningen bl.a. förslag till att införa ett nytt ändamål i patientdatalagen (2008:355) med syftet att möjliggöra behandling av personuppgifter vid vård av en annan patient än den som personuppgifterna avser. Utredningen lämnar även förslag med syftet att möjliggöra datadelning över vårdgivar- och myndighetsgränserna. Här föreslår utredningen bl.a. bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Förslagen bereds i Regeringskansliet.

Uppdrag om färdplan för en nationell digital infrastruktur

I september 2023 lämnade E-hälsomyndigheten rapporten Förslag till övergripande färdplan för genomförandet av en nationell digital infrastruktur för hälso- och sjukvården – Delredovisning S2023/02108 (dnr 2023/02689-1). I rapporten delredovisar myndigheten sitt uppdrag att ta fram ett förslag till

färdplan för genomförande av en nationell digital infrastruktur för hälso- och sjukvård samt tandvård. Av rapporten framgår att myndigheten bedömer att centrala delar av infrastrukturen behöver vara i drift inom en femårsperiod och myndigheten uppskattar statliga aktörers kostnader för genomförande av en nationell digital infrastruktur till minst 660 miljoner kronor för perioden.

I april 2024 lämnade E-hälsomyndigheten rapporten Förslag till färdplan för genomförandet av en nationell digital infrastruktur för hälso- och sjukvården – Slutredovisning S2023/02108 (dnr 2023/02689). Genom rapporten slutredovisar myndigheten uppdraget och lämnar en färdplan för perioden 2024–2028. E-hälsomyndigheten föreslår bl.a. att den nationella digitala infrastrukturen ska bestå av olika komponenter och strukturer. I rapporten redovisas även s.k. milstolpar för infrastrukturen för att skapa en förståelse för hur utvecklingen av infrastrukturen kommer att se ut och när vilka nyttor med infrastrukturen kommer att uppnås.

Ärendet bereds i Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar Riksrevisionens rapport. Det är angeläget att smittskyddet är effektivt för att skydda befolkningen mot spridning av smittsamma sjukdomar. När det närmare gäller frågan om vårdhygien noterar utskottet regeringens bedömning att det är viktigt att ansvaret för vårdhygien tydliggörs för att stärka det svenska smittskyddsarbetet. Utskottet noterar också att regeringen i juni 2023 beslutade att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. lämna förslag på utformning av ett nationellt samordningsansvar för vårdhygienfrågor (dir. 2023:106). Arbetet ska slutredovisas senast den 28 februari 2025.

När det sedan gäller insamling och hantering av vårddata anser utskottet, i likhet med regeringen, att det är viktigt att utveckla och förbättra tillgången till vårddata för att säkerställa en effektiv beredskap och ett effektivt smittskydd. I fråga om Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens förutsättningar för att samla in och hantera vårddata noterar utskottet att det pågår flera initiativ av betydelse för frågan. I sammanhanget vill utskottet uppmärksamma att Utredningen om sekundäranvändning av hälsodata numera har avslutat sitt uppdrag (dir. 2022:41) och i november 2023 lämnade betänkandet SOU 2023:76. Förslagen i betänkandet bereds i Regeringskansliet. I november 2023 lämnade även Utredningen om infrastruktur för hälsodata som nationellt intresse en delredovisning av sitt uppdrag att lämna förslag för en mer enhetlig tolkning av juridiken för hälsodata bland aktörerna inom hälso- och sjukvårdens område (dir. 2022:98), genom betänkandet SOU 2023:83. Även detta förslag bereds i Regeringskansliet.

Utöver detta noterar utskottet att det pågår ett arbete med att se över regelverket för hälsodataregister och möjligheten att samla in data från primärvården och att Utredningen om hälsodataregister ska redovisa det arbetet senast den 30 juni 2024 (dir. 2023:48).

Slutligen vill utskottet även peka på att E-hälsomyndigheten i april 2024 slutredovisat sitt uppdrag att ta fram ett förslag till färdplan för genomförande av en nationell digital infrastruktur för hälso- och sjukvård samt tandvård (S2023/02108). Ärendet bereds i Regeringskansliet.

Utskottet anser sammantaget att riksdagen inte bör föregripa det arbete som redan pågår på området. Med hänsyn till detta avstyrker utskottet motion 2023/24:2784 (V) yrkandena 1 och 2.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Reservation

Smittskyddsfrågor, punkt 1 (V)

av Karin Rågsjö (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2784 av Karin Rågsjö m.fl. (V) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Jag menar att Sverige inte är tillräckligt rustat för att hantera en ny pandemi och att smittskyddet behöver stärkas. I dag delas det nationella ansvaret för vårdhygienfrågor mellan Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten. I enlighet med Riksrevisionens rekommendation anser jag att ansvaret bör samlas under en lämplig myndighet för ett effektivt smittskyddsarbete.

Riksrevisionen bedömer att flera av de uppkomna bristerna i system och data under pandemin borde ha varit kända för Folkhälsomyndigheten som möjliga risker inför en hantering av större utbrott av smitta. De generella brister som finns i nationella vårddata hänger samman med att regionerna har olika vårdinformationssystem, vilket påverkar den nationella uppföljningen och analysen. Jag instämmer i vad Riksrevisionen uttalat i sin granskning om insamling och hantering av vårddata.

Regeringen bör därför ge en lämplig myndighet ett samlat ansvar för vårdhygienfrågor och tillsätta en utredning med uppdrag att ta fram förslag på Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens rättsliga förutsättningar för att samla in och hantera vårddata för att åstadkomma ett mer effektivt smittskydd.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2023/24:39 Riksrevisionens rapport om det nationella smittskyddet.

Följdmotionen

2023/24:2784 av Karin Rågsjö m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge en lämplig myndighet ett samlat ansvar för vårdhygienfrågor och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att ta fram förslag på Folkhälsomyndighetens och Socialstyrelsens rättsliga förutsättningar för insamling och hantering av vårddata för att åstadkomma ett mer effektivt smittskydd och tillkännager detta för regeringen.